

Anniversari XX^è de la Revista Internacional d'Humanitats

Pere Villalba i Varneda¹

Quid est enim dulcius otio litterato? Iis dico litteris, quibus infinitatem rerum atque naturae et, in hoc ipso mundo, caelum, terras, maria cognoscimus (Tusculanae disputationes, IV, 36, 105).

Ciceró havia previst amb aquestes paraules –i també alguns altres autors clàssics– que el món era cognoscible, és a dir, que l'Univers estava organitzat segons lleis i principis, i tot això podia ésser conegut per l'ànima racionativa. També, creia ell, que el món de la nostra societat estava organitzat amb lleis i principis. Aquesta és la tasca primordial, vull dir, la de conèixer el món, que ha dut a terme durant vint anys la *Revista Internacional d'Humanitats (RIH)*, és a dir, la de conèixer els interessos noètics dels investigadors d'un ampli sector del nostre microcosmos, entrar en contacte amb els mètodes d'investigació que té per objecte aquest ésser real que anomenem 'home', i conèixer, així, la societat, per tal de subsanar-la i donar-li quelcom per a millorar l'intel·lecte, la ment i el cor de l'home.

Ja que vivim en un món que està instal·lat en una situació perversa, i encara anirà a pitjor, és bo que algunes *ments* es dediquin a denunciar, a recordar i a anunciar alguns vicis i valors, com, per exemple, què és l'home, què és la societat, i, sobretot, quin és el *fi* dels individus i de la *societat* en general, o bé per què morim i morirem, per què existeix el càncer, etc., és a dir, el perquè de la nostra realitat i de la del cosmos, per tal d'adreçar-s'hi amb la *primera intenció*. Tota la resta d'aspiracions són 'aigua passada', són purament materials, són vel·leïtats de l'estupidesa humana, cridada a la corrupció, i, com diem els catalans, 'aigua passada no mou molí'.

Aquesta roda del temps anomenada *Revista Internacional d'Humanitats*, que ha girat puntualment durant vint anys, ha fet possible de posar en contacte molts esperits desitjosos de conèixer la veritat i de contribuir en la bondat del món, persones d'estudi de tota l'àrea de la cultura grecollatina o occidental, digui's com es vulgui dir. A totes elles, doncs, el nostre agraïment, car, com deien els antics perses, aquell qui és un desagraït "caurà en tota mena de desvergonyiments". I l'agraïment comporta l'alegria, com diu Ramon Llull en els tres primers capítols del seu *Llibre de contemplació en Déu*, escrit a Mallorca durant els anys 1271-1273 –l'únic filòsof que ha descrit l'alegria, tema poetitzat per Schiller, i que Beethoven va incorporar en la cinquena Simfonia. I el títols del capítols diuen: "estic alegre, perquè Déu és en l'ésser", "estic alegre, perquè jo estic en l'ésser", i "estic alegre, perquè el proïsme és en l'ésser".

¹. Professor Emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona. Cofundador de la *Revista Internacional d'Humanitats* del Cemoroc. Repetiré bona part de l'escrit que vaig fer fa ara cinc anys, en commemorar-se el quinzè aniversari de la *RIH*.

Això no obstant, no fóra observar una actitud condigna i concorde amb el que acabo de dir sobre els vint anys d'existència de la *RIH*, si no reconegués públicament que el predit agraïment alegre ha d'anar dirigit d'una manera especial al Professor Jean Lauand, de la Universitat de São Paulo, sense el qual la *RIH* no hagués estat possible de la manera que ara ho és i al llarg de vint anys: ell ha estat el dirigent de l'orquestra, i, com em va dir un amic meu, el més important d'una orquestra són els músics, el més necessari és el compositor, però l'insubstituïble amb intensitat és la batuta, perquè marca el *tempo* i alhora és ella qui dóna forma a la matèria musical.

La paraula 'Humanitats' que figura en el títol d'aquesta revista no és perquè sí ni és una delimitació del panorama d'estudi que la revista vol absorbir. La paraula 'humanitat' ha estat, certament, arraconada a l'àmbit del saber sobre l'home, sobre l'home i les seves futeses. Ara bé, aquest anar a estudiar 'l'home', és a dir, la '*humanitas*', ve del filòsof més prestigiós que mai ha pogut tenir la cultura grecollatina, que es deia Sòcrates d'Atenes (469-399 aC), assassinat per la democràcia atenesa. Ell va ser un gran expert en el coneixement del món de la Física, del macrocosmos, i al final va trobar que era molt més gratificant d'estudiar el microcosmos de l'home, perquè aquest microcosmos humà difícilment és estàtic, i, doncs, mai no és estadístic ni duplicable, car és essencialment irrepètible, alhora que el moviment universal és la icona agrupadora de la vida material i de la vida metafísica, són dues vides conjuntes, que tenen l'hàbit de la Diferència.

D'altra banda, s'acostuma a qualificar lleugerament els gerents dels coneixements empírics amb la paraula 'científics', denotant amb això una gran ignorància, ja que aquesta paraula 'científic' vol dir 'el qui sap', simplement, el qui sap segons raó i, doncs, segons proves i argumentacions: i el saber no té especialitats doctrinàries, ni és propietat dels qui experimenten amb ratolins. També els gestors del món de les idees teòriques amb base empírica es perden sovint enmig d'elucubracions, de manera que només divaguen fent disquisicions al seu entorn, sense punt de sortida ni meta.

S'ha de saber per sempre més que el mètode d'estudi seguit en la consecució de qualsevol tema o matèria és el mateix, sempre i arreu, ja que parteix de l'observació, de l'estadística feta sobre aquesta mateixa observació, de l'argumentació que s'ha de fer a partir de l'estadística, és a dir, la recerca de les lleis rectores, de les seves causes i efectes, i, finalment, l'arribada a les conclusions, que comporten també el tractament o les dosis necessàries que s'han d'aplicar per a una bona absorció per part de l'home i de la societat.

Certament autodominar-se 'científic' o bé 'intel·lectual' sense cap aval doctrinal substancial i consistent, sense estar basat en les 'raons necessàries' o 'constrenyents', és declarar-se que hom pertany al cercle dels 'idiotes' contumàços. Ja Plató va definir el concepte de l'idiota intel·ligent actiu, quan escriu: "però nosaltres, encara que siguem ignorants [*idiotai*] de la Medicina, mai no podríem ser uns infeliços" (*Protàgoras*, 345a). Per si algun d'aquests 'idiotes' hodierns desconeix Plató, ha de saber que tota la filosofia subsegüent i tots els coneixements empírics posteriors són simples notes a peu de pàgina del pensament platònic.

Aquests autodenominats 'científics' o bé 'intel·lectuals' només arriben a tenir un *intellectus abhorritiuus*, és a dir, un intel·lecte que està fora de lloc, que sent aversió per la vera veritat, que és contradictori amb si mateix, i que és incompatible amb els altres intel·lectes, quedant reduït inconscientment en el seu ghetto. Tot saber que no tingui com a centre l'home està situat en la categoria lògica de la Minoritat, així com en el de la Inconveniència, la qual cosa l'incapacita perquè pugui anotar la categoria de la Diferència radical, i, molt menys encara, la de la subsegüent Concordança.

Sens dubte, aquests autodenominats ‘científics’ o bé ‘intel·lectuals’ estan afiliats a la doctrina de la vel·leïtat, la definició de la qual és tan simple com diàfana: la vel·leïtat és la *uoluntas impossibilium*, és a dir, la doctrina del *show*. I llegeixo: “Déu, volent el seu ésser, que és la seva bondat, vol totes les coses en tant que tenen la seva semblança... Déu, doncs, no pot voler una cosa que repugna la raó de l’ésser...; així mateix a la raó humana, en tant que home, repugna ser irracional, i així mateix a la raó de l’ens... repugna que alguna cosa sigui al mateix temps ens i no-ens... La voluntat no existeix si no és d’algun bé entès, per tant allò que no cau en l’intel·lecte no pot caure en la voluntat... Segons que cada cosa està relacionada amb l’ésser, així mateix està relacionada amb la bondat. Però les coses impossibles són aquelles que no poden existir; per tant no poden ésser bones” (Tomàs d’Aquino, *Contra Gentiles*, 84). ¡Quina llàstima que aquests ‘científics’ o ‘intel·lectuals’ es quedin sempre fora de les coses importants, sepultats en la tomba de la seva pròpia ignorància! Cal, doncs, saber discernir el necessari de l’important, i saber coordinar aquestes dues línies sota la categoria de la Diferència.

Bé, estic parlant de l’intel·lectual laic, no de l’estudiós sotmès a una ideologia doctrinària, econòmica o curricular. No hi ha intel·lectual *per se* que visqui esclavitzat: l’intel·lectual és un home lliure. La regió intuïtiva és l’últim recer on l’ésser corruptible pot fruir de la pau recolzant-se en la seva *noûs*, si bé l’entrada en aquest àmbit és tangible a través només del cognoscitiu (‘allò que té la potència de generar quelcom amb el concurs de més coses’). En aquest línia em ve a la memòria el moviment separatista entre pensament i fe, com si fossin dos ens que s’exclouen, posició que admet d’entrada un nominalisme exagerat, oblidant-se que les paraules comporten *uox* i *sermo* (significació), indestruïbles sense anul·lar-ne l’essència alternativa. Repàs: Descartes aboga per una Filosofia separada, Spinoza diu que la religió pertany a la pietat i que la veritat pertany a la Filosofia, Kant dubta si la Filosofia segueix o va després de la Teologia, i Hegel intenta reconduir tot pensament a la claredat del concepte a qualsevol preu. A partir d’aquests plantejaments, i de molts altres, el procés cognoscitiu no desemboca en un alliberament sinó en una tragèdia personal i, doncs, social.

Recordo aquí altres gestos per separar fe i raó, si bé la Filosofia s’imposa sempre per la seva radicalitat, és a dir, perquè va a l’arrel de les coses recerant les últimes causes: el físic estudia l’estàtica i la dinàmica dels cossos, i el filòsof vol saber si l’estar de qualsevol cos és igual al de l’home que està en el món; els biòlegs saben sobre la vida, però el filòsof es pregunta per què és la vida i si hi ha altres vides; els polítics fan lleis, i el filòsof pregunta què és la llei; el químic canvia substàncies simples en compostes, i el filòsof pregunta què és el canvi, què és el canvi substancial, què és la substància; els científics coneixen coses, i el filòsof es pregunta què és conèixer i com coneixem. En definitiva, cercar la veritat es cercar quelcom que és en el fons, com afirmà Demòcrit d’Abdera (Diògenes Laerci, *Vides dels filòsofs*, 9, 72), que no està adormit, sinó només cobert amb un vel. Es tracta, doncs, d’una lluita entre la realitat i el coneixement per tal d’obtenir la primacia.

Llegeixo: “descobrir el faedor i el pare d’aquest Univers és cosa àrdua i, una vegada trobat, és impossible d’explicar-ho a tothom” (Plató, *Timeu*, 28c). L’intel·lectual laic és l’encarregat d’estudiar l’Univers amb les dificultats que comporta, i de ben segur que és més complex i subtil l’Univers de l’ànima racionativa que l’Univers de les constel·lacions, dels forats negres i de les estrelles supernoves.

El Prof. Alessandro Musco († 2014), entusiasta de la mateixa idea i objectius que persegueix la *Revista Internacional d’Humanitats* –el format i la projecció electrònica de la qual ell va imitar instituint la seva *Mediaeval Sophia* (2007; Officina di Studi Medioevale, Palerm, Sicília)–, va fer un estudi qualificable d’històric, en

comentar l'aforisme de Ramon Llull "*omnis philosophus potest esse bonus mechanicus*" ("tot filòsof pot ésser un bon mecànic", 86. *Començaments de Filosofia / Principia Philosophiae*, París/Mallorca 1299-1300, II, 1. Dels *començaments* i de les *conseqüències* de Filosofia, 1.10. D'Ens movable i d'Ens no movable, 2. *Conseqüències*, 26) com a evidència icàstica del rol essencial que ha de jugar el filòsof, que s'identifica amb l'Art lul·liana, la qual és una màquina un *signum* que utilitza el filòsof en els seus processos d'interpretació d'allò que és real, perquè pensem sobre coses reals, per bé que ens servim de signes. Així l'ésser mecànic del filòsof consisteix a saber manejar artísticament amb el maquinari conceptual els itineraris dels processos interns de l'Art, talment com un mecànic coordina, munta, etc. cadascuna de les parts, si bé en aquest cas es tracta de les del sistema del saber (Alessandro MUSCO, "Omnis philosophus potest esse bonus mechanicus", *Presentazione*, a *Contrarietas. Saggi sui saperi medievali*, Officina di Studi Medievali, Palermo 2002).

I acabo. Crec que la *Revista Internacional d'Humanitats* ha intentat durant vint anys ser al mateix temps bressol de *philosophi* i de *mechanici*, encara que som conscients que estem en camí, en bon camí!, cap al llunyà objectiu de ser *boni philosophi*, que implica un entrecreuament natural dels eixos de la realitat i del coneixement.

Tot això, i una mica més, queda concentrat en el títol *Revista Internacional d'Humanitats*, i en ella es troba ja una espurna de l'immens fogar del *saber*, al qual està tothom invitat i per al qual està equipat tot ésser racional amb el maquinari noètic corresponent: cal obrir les *ments* tancades i deixar-se guiar per l'esperit de l'antiga Alexandria, on tots els sabers hi concorrien, sense encasellaments ni taxonomies. I això entès sota la llum projectada per Ramon Llull quan intenta donar una definició herètica d'home en escriure *homo est animal homificans*, és a dir, l'home és l'ens interiorment actiu, sense defallir, fins assolir la seva essència, la d'estar fent-se sempre home en un camí d'autoperfeccionament que no té fi en la vida present.

Per acabar ja, i per tot això, el filòsof i mecànic Ciceró pregunta i es respon al mateix temps, al començament d'aquest escrit, tot deixant-nos una consigna indeleble: "¿què hi ha de més dolç *fragant / melodiós / agradable / encantador / estimat* que l'oci *el lleure / la festa / la tranquil·litat / l'alleujament* esmerçat en les lletres? Em refereixo a aquelles lletres amb què coneixem la infinitat de l'Univers i de la natura, i, en aquest món, el cel, els territoris, les mars".

Recebido para publicação em 10-08-16; aceito em 15-09-16